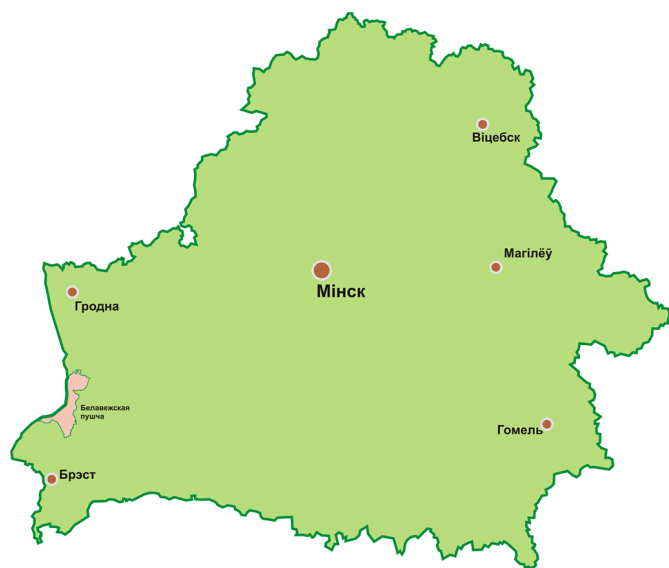

Назва ТВП: Белавежская пушча

© И. Бышнёв

Код: BY009

Геаграфічныя каардынаты: 52°39' N 24°54' E

Адміністрацыйная прыналежнасць: Брэсцкая вобласць: Камянецкі раён, Пружанскі раён, Гродзенская вобласць: Свіслацкі раён

Плошча: 85036 га

Крытэрыі: В2, В3

Нацыянальны прыродаахоўны статус: Нацыянальны парк «Белавежская пушча»

Міжнародны прыродаахоўны статус: ТВП рэгіянальнага значэння, утворана ў 1998 годзе. Ключавая батанічная тэрыторыя. Біясферны рэзерват ЮНЭСКО МАВ 3 1992 г. уключана ў спіс сусветнай спадчыны ЮНЭСКО.

Агульнае апісанне:

Белавежская Пушча – буйнейшы і адзіны з тыповых некалі ў Еўропе, масіў пярвічных лясоў, які захаваўся да сённяшніх дзён. Беларуская частка нацыянальнага парка мяжуе з польскай. Захаванню гэтых унікальных мясцін садзейнічала тое, што ў розныя эпохі яны з'яўляліся традыцыйным месцам палявання літоўскіх, польскіх і рускіх каранаваных і іншых высокапастаўленых асоб. У адрозненне ад іншых лясных масіваў раўніннай Еўропы, Белавежскія лясы

захавалі амаль што першабытны выгляд. Пакуль яшчэ даволі шматлікія некранутыя ўчасткі Пушчы даюць прытулак цэламу комплексу характэрных жывёл і раслін. Незвычайная для Беларусі і ўзроставаая структура лясоў. Пры агульным сярэднім узросце лясоў пушчы 90 гадоў, асобныя участкі лесу маюць сярэдні узрост 250 – 350 гадоў, нярэдка сустракаюцца 500-600-гадовыя дрэвы. Белавежская Пушча – адзіны ў Еўропе лясны масіў, у якім больш за тысячу шматвекавых дрэў.

Лясы і хмызнякі пакрываюць 82,9% працэнты тэрыторыі нацыянальнага парка, сярод іх пераважаюць хваёвыя, але, увогуле, можна сустрэць усе асноўныя тыпы лесу, характэрныя для гэтага геаграфічнага рэгіёна. Першабытнасць Пушчы падкрэсліваецца значнай доляй карэнных ясеневых, ліпавых, кляновых лясоў, старых алешнікаў.

Яшчэ трыццаць гадоў назад усходняя частка Пушчы была акружана буйнымі асаковымі балотамі, большасць з якіх цяпер асушана. Да нашых дзён захаваўся толькі адзін вялікі масіў балот – Дзікое. Асушэнне балот з’явілася адной з прычын парушэння гідралагічнага рэжыму Пушчы, што прывяло да шэрагу адмоўных вынікаў.

Белавежская Пушча знаходзіцца ў басейне ракі Вісла. З поўначы і паўднёвага ўсходу да яе прымыкаюць басейны рэк Нёман і Прыпяць, прычым водападзел Балтыйскага і Чорнага мораў праходзіць у непасрэднай блізкасці ад межаў Пушчы. Праз яе тэрыторыю працякае шмат невялікіх рэк і рэчак, многія з якіх бяруць пачатак у самой Пушчы ці ў непасрэднай блізкасці ад яе. Самая вялікая рака Нараў выцякае з балота Дзікое. Важнейшы прыток Нарава ў межах Пушчы – рака Нараўка, выток якой – балота Дзікі Нікар – было асушана, а сама рака каналізавана. Па паўднёвай частцы нацыянальнага парка працякае рака Правая Лясная з прытокамі Белая і Перавалока. Натуральных азёр на тэрыторыі няма. З дзесяці штучных вадасховішчаў найбольш буйныя створаны ў пойме ракі Перавалока на месцы былога нізіннага балота і луга: Лядское (345 гектараў) і Хмялеўскае (75 гектараў). Спрамленне рэк таксама аказала істотны адмоўны ўплыў на гідралагічны рэжым ляснога масіву.

У нацыянальным парку пераважаюць наступныя віды гаспадарчай дзейнасці: абмежаваныя лесанарыхтоўкі, паляўнічы і экалагічны турызм.

Разнастайнасць глебы Белавежскай пушчы спрыяе відавому багаццю флоры: на яе тэрыторыі сустракаецца больш за 1000 відаў сасудзістых раслін, 62 віда з якіх занесены ў Чырвоную кнігу Беларусі. Акрамя таго, тут адзначана каля 300 відаў

лішайнікаў, 270 – мхоў, 3000 – грыбоў.

Асноўныя біятопы:

Тэрыторыя нацыянальнага парка уяўляе сабою буйны масіў адносна мала парушанай прыроднай расліннасці якая прадстаўлена пераважна сярэдне і стараўзроставымі лясамі з асобнымі ўчасткамі адкрытых балот і лугоў. Плошча натуральных, альбо слаба парушаных экасістэім складае каля 95% тэрыторыі. Дамінуючым тыпам экасістэм з'яўляюцца лясныя, сярод якіх пераважаюць хвойна-шырокалістныя лясы.

Невялікая плошча ТВП занята адкрытымі водна-балотнымі экасістэмамі, прадстаўленымі балотамі, рэкамі і вадасховішчамі (рэкі, каналы, вадасховішчы – 0,6%).

Лугі якія займаюць некалькі працэнтаў ад плошчы ТВП (4,6%), характэрныя значнай разнастайнасцю расліннага і жывёльнага свету. Большая частка з іх выкарыстоўваецца для сенакашэння, альбо як пашы. У апошнія гады плошча сенакашэння значна паменшылася, што вядзе да зарастання лугоў хмызнякамі.

Кустарнікавыя экасістэмы займаюць каля 1% тэрыторыі, пераважаюць лаза і ядловец.

Птушкі:

У беларускай часцы Белавежскай пушчы налічваецца 253 віда птушак, якія хоць бы аднойчы зарэгістраваны на яе тэрыторыі і ў бліжэйшых наваколліцах (вадаахоўная зона). З іх на гнездаванні прынамсі аднойчы адзначана (альбо гнездаванне мяркуецца) для 184 відаў. Толькі на міграцыі сустракаецца 39 відаў, толькі на зімоўцы – 7 відаў, залётных відаў 22 і 1 від няўдала акліматызаваны.

ТВП Белавежская пушча мае рэгіянальнае значэнне для захавання многіх лясных відаў птушак. Сярод іх чорны бусел *Ciconia nigra*, звычайны асаед *Pernis apivorus*, шэрая кугакаўка *Strix aluco* і баравы жаўрук *Lullula arborea*. Па колькасці пар малага арлеца *Aquila pomarina* Белавежская пушча адна з самых “багатых” ТВП.

Іншыя групы жывел:

Сярод іншых пазваночных Пушчы – 59 відаў млекакормячых, 31 – рыб, 11 – земнаводных, 7 – паўзуноў. Красой і гордасцю пушчанскіх лясоў з’яўляецца зубр *Bison bonasus*. Гэта самая буйная жывёліна на еўрапейскім кантынэнце, якая жыла тут яшчэ ў перыяд мамантаў і шарсцістых насарогаў. Сёння ў нацыянальным парку налічваецца каля 400 зуброў.

Стан рэдкіх відаў птушак:

Віды	Статус	Колькасць	Год/перыяд ацэнкі	Дакладнасць ацэнкі	Трэнды (2000-2008)	Крытэрыі ТВП
Гусь шэрая <i>Anser anser</i>	гн	4-7 п	2004-2011	Э	↔	
Качка-шылахвостка <i>Anas acuta</i>	мг	+	2003-2008	П		
Савук-луток <i>Mergus albellus</i>	мг	+	2003-2008	П		
Савук даўганосы <i>Mergus serrator</i>	мг	+	2003-2008	П		
Савук вялікі <i>Mergus merganser</i>	мг	+	2003-2008	П		
Коўра шэрашчокая <i>Podiceps grisegena</i>	гн	1 п	1997	Д		
Чапля-бугай <i>Botaurus stellaris</i>	гн	7-20 с	2003-2008	Д	↑	

Віды	Статус	Колькасць	Год/перыяд ацэнкі	Дакладнасць ацэнкі	Трэнды (2000-2008)	Крытэрыі ТВП
Чапля-лазянік <i>Ixobrychus minutus</i>	гн	5-10 с	2003-2008	Э		
Чапля вялікая белая <i>Casmerodius albus</i>	мг	+	2003-2008	П		
Чорны бусел <i>Ciconia nigra</i>	гн	25-30 п	2003-2008	Э	↔	B2
Асаед звычайны <i>Pernis apivorus</i>	гн	> 80 п	2003-2008	Э		B3
Каршун чорны <i>Milvus migrans</i>	гн?	+	2003-2008	П		
Каршун чырвоны <i>Milvus milvus</i>	гн?	1-2 п	2003-2007	П	↓	
Арлан-белахвост <i>Haliaeetus albicilla</i>	гн	2-3 п	2003-2007	Д	↑	
Арол-вужаед <i>Circaetus gallicus</i>	гн	+	2003-2008	П		
Лунь палявы <i>Circus cyaneus</i>	гн	+	2003-2008	П		
Малы арлец <i>Aquila pomarina</i>	гн	55-60 п	2008	Д	↔	B2

Віды	Статус	Колькасць	Год/перыяд ацэнкі	Дакладнасць ацэнкі	Трэнды (2000-2008)	Крытэрыі ТВП
Арлець вялікі <i>Aquila clanga</i>	гн	0-1 п	2008	Д	↔	
Арол-карлік <i>Aquila pennata</i>	гн?	0-3 п	2003-2007	Д		
Скапа <i>Pandion haliaetus</i>	мг	+	2003-2008	П		
Сокал-пустальга <i>Falco tinnunculus</i>	гн	5-8 п	2003-2007	Д	↔	
Сокал-шуленак <i>Falco vespertinus</i>	мг	+	2003-2008	П		
Сокал-дрымлук <i>Falco columbarius</i>	мг	+	2003-2008	П		
Сокал-кабец <i>Falco subbuteo</i>	гн	3-5 п	2003-2007	Д	↓	
Сокал-балабан <i>Falco cherrug</i>	зал	1 ас	2008	П		
Пагоніч малы <i>Porzana parva</i>	гн?	1 с	2003	П		
Драч <i>Crex crex</i>	гн	150-200 с	2003-2008	Э	↔	
Журавель шэры <i>Grus grus</i>	гн	30-35 п	2003-2008	Э	↔	В2

Віды	Статус	Колькасць	Год/перыяд ацэнкі	Дакладнасць ацэнкі	Трэнды (2000-2008)	Крытэрыі ТВП
Зуёк вялікі <i>Charadrius hiaticula</i>	МГ	+	2003-2008	П		
Сеўка залацістая <i>Pluvialis apricaria</i>	МГ	+	2003-2008	П		
Баталён <i>Philomachus ridgwayi</i>	МГ	+	2003-2008	П		
Стучок <i>Lymnocyptes minimus</i>	МГ	+	2003-2008	П		
Грыцук вялікі <i>Limosa limosa</i>	ГН	+	2003-2008	П		
Кулік-селянец <i>Tringa nebularia</i>	МГ	+	2005-2008	П		
Кулік-паручайнік <i>Tringa stagnatilis</i>	МГ	+	2003-2008	П		
Чайка малая <i>Hydrocoloeus minutus</i>	МГ	+	2005-2008	П		
Чайка шызая <i>Larus canus</i>	МГ	+	2005-2008	П		
Крычка малая <i>Sternula albifrons</i>	ГН	0-1 п	2003-2007	Д		

Віды	Статус	Колькасць	Год/перыяд ацэнкі	Дакладнасць ацэнкі	Трэнды (2000-2008)	Крытэрыі ТВП
Рыбачка белашчокая <i>Chlidonias hybrida</i>	гн	2-3 п	1999	Д		
Пугач <i>Bubo bubo</i>	гн	8-12 с	2005-2007	Д	↔	
Сычык вераб'іны <i>Glaucidium passerinum</i>	гн	195-240 с	2005-2008	Э	↔	
Сыч-сіпель <i>Athene noctua</i>	гн	+	2003-2008	П		
Кугакаўка барадатая <i>Strix nebulosa</i>	гн	0-2 п	2005-2007	Д	↔	
Кугакаўка шэрая <i>Strix aluco</i>	гн	240-320 с	2005-2007	Э	↔	ВЗ
Сава балотная <i>Asio flammeus</i>	гн	5-10 п	2003-2008	Э		
Звычайны зімародак <i>Alcedo atthis</i>	гн	1-5 п	2003-2008	Э		
Ляляк звычайны <i>Caprimulgus europaeus</i>	гн	> 350 п	2005-2007	Э		
Жаўна зялёная <i>Picus viridis</i>	гн	5-10 п	2003-2008	Э		

Віды	Статус	Колькасць	Год/перыяд ацэнкі	Дакладнасць ацэнкі	Трэнды (2000-2008)	Крытэрыі ТВП
Дзяцел беласпінны <i>Dendrocopos leucotos</i>	гн	150-250 п	2003-2008	Э	↔	
Дзяцел жоўтагаловы <i>Picoides tridactylus</i>	гн	50-100 п	2003-2008	Э	↔	
Жаўрук-смяцюх <i>Galerida cristata</i>	гн	1-3 п	2003-2008	П		
Жаўрук баравы <i>Lullula arborea</i>	гн	> 200 п	2003-2008	Э		ВЗ
Свірстун палявы <i>Anthus campestris</i>	гн	+	2003-2008	П		
Валасяніца-белашыйка <i>Ficedula albicollis</i>	гн	+	2003-2008	П		
Сініца вусатая <i>Ranurus biarmicus</i>	мг	+	2002	П		
Грычун чарналобы <i>Lanius minor</i>	гн	+	2003-2008	П		

Віды	Статус	Колькасць	Год/перыяд ацэнкі	Дакладнасць ацэнкі	Трэнды (2000-2008)	Крытэрыі ТВП
Стрынатка садовая <i>Emberiza hortulana</i>	гн	15-20 п	2004-2005	Э	↔	

Іншыя рэдкія і знаходзячыся пад пагрозай знікнення віды:

Звяры: начніца Натэрэра *Myotis nattereri*, начніца Брандта *Myotis brandtii*, еўрапейская шыракавушка *Barbastella barbastellus*, малая вячэрніца *Nyctalus leisleri*, паўночны кажанок *Eptesicus nilssonii*, соня-палчок *Glis glis*, садовач соня *Eliomys quercinus*, арэшнікавая соня *Muscardinus avellnarius*, еўрапейская рысь *Lynx lynx*.

Птушкі: чапля-кваква *Nycticorax nycticorax*, гусь-піскулька *Anser erythropus*, белавокая чэрнець *Aythya nyroca*, сокал-падарожнік *Falco peregrinus*, палянік *Burhinus oedipnemus*, дубальт *Gallinago media*, вялікі кулён *Numenius arquata*, сіпуха *Tyto alba*, даўгахвостая кугакаўка *Strix uralensis*, сіні сіваграк *Coracias garrulus* (гэтыя віды адзначаны для тэрыторыі Белавежскай пушчы, але ў апошнія 10-15 год не сустракаліся).

Амфібіі: грабеньчаты трытон *Triturus cristatus*, чаротавая рапуха *Bufo calamita*.

Рэптыліі: мядзянка *Coronella austriaca*.

Насякомыя: бронзавы красацел *Calosoma inquisitor*, пахучы красацел *Calosoma sycophanta*, рашэцісты жужаль *Carabus cancellatus*, жужаль менетрые *Carabus menetriesi*, фіялетаваы жужаль *Carabus violaceus*, шчыгрынавы жужаль *Carabus coriaceus*, блытаны жужаль *Carabus intricatus*, рабрысты слізняд *Chlaenius costulatus*, баразнаваты слізняд *Chlaenius sulcicollis*, жук-алень *Lucanus cervus*, валасаты стафілін *Emus hirtis*, двухпалосны падвадзень *Graphoderus bilineatus*, малінавая ордэнская стужка *Catocala sponsa*, тарфянікавая жаўтушка *Colias palaeno* і іншыя.

Павукі: вялікі сплаўны павук *Dolomedes plantarius*.

П'яўкі: медацынская п'яўка *Hirudo medicinalis*.

Расліны: піхта белая *Abies alba*, дуб скальны *Quercus petraea*, плюшч звычайны *Hedera helix*, жаўтазель германскі *Genista germanica*, вярба чарнічная *Salix myrtilloides*, званок лілеялісты *Adenophora liliifolia*, астранцыя вялікая *Astrantia major*, венерын чаравічак сапраўдны *Cypripedium calceolus*, касач сібірскі *Iris sibirica*, раўнаплоднік пылюшнікавы *Isopyrum thalictroides*, кадзіла сармацкае *Melittis sarmatica*, першацвет высокі *Primula veris*, пярэсна еўрапейская *Trollius europaeus* і іншыя.

Пагрозы:

Асноўнай і найбольш значнай пагрозай з'яўляецца рэканструкцыя мелеаратыўных сістэм на тэрыторыі і ў ваколіцах ляснага масіву.

Знішчэнне падросту дзікімі капытнымі, колькасць якіх значна павялічылася ў выніку зімовай падкормкі і адстрэлу ваўкоў.

Лесагаспадарчая дзейнасць. Пасля пераўтварэння запаведніка ў нацыянальны парк лесагаспадарчая дзейнасць на яго тэрыторыі значна пашырылася. Гэта стала адным з істотных фактараў адмоўнага ўздзеяння на экасістэмы.

Хімічнае забруджванне. Белавежская Пушча знаходзіцца на мяжы трансгранічнага пераносу паветраных мас і з'яўляецца натуральным бар'ерам на шляху міграцыі забруджваючых рэчываў. У выніку, на яе тэрыторыі асядаюць многія цяжкія металы.

Нарыхтоўкі ягад, грыбоў і лекавай сыравіны зніжаюць кармавую базу жывёл, а таксама з'яўляюцца фактарам парушэння іх спакою.

Паляванне на ваўкоў, што спрыяе утрыманню высокай шчыльнасці капытных.

Зімова падкормка капытных жывёл.

Рэкамендацыі па захаванню:

Павелічэнне запаведнай зоны да 90 тыс. га (уся тэрыторыя былога запаведніка).

Аднаўленне балотных масіваў па перыферыі НП (Дзікі Нікар, Глубенец, пойма рэк Лясная Левая і Лясная Правая).

Забоарона на рэканструкцыю меліяратыўных сістэм на тэрыторыі пушчы і ў яе

вадаахоўнай зоне.

Забарона на палявання на ваўкоў.

Забарона на падкормку капытных жывёл, акрамя зубра.

Перыядычнае кашэнне на с/х землях і лугах у вадаахоўнай зоне.

Крыніцы інфармацыі:

Асабістыя паведамленні: Пракапчук В.В.

Черкас Н. Д., Абрамчук А.В. Новые сведения об орле-карлике (*Nieraaetus pennatus*) в Беловежской пуще. //Леса Евразии в XXI веке. Мат. IV междунар. конф. молодых ученых.

Абрамчук А.В. Современный видовой состав орнитофауны национального парка "Беловежская пуща". // "Четвертые научные чтения памяти В.В. Станчинского". Сборник докладов. – Смоленск, 2004. – С. 27-31.

Abramczuk A.W. 2004 Nowe gatunki ptaków obserwowane w Puszczy Białowieskiej //Parki nar. Rez. Przyr. 23: 629-631.

А.В. Абрамчук Видовой состав отряда совообразные (*Strigiformes*) Беловежской пущи. // Тез. Докл. науч. конф. 13-14 декабря 2002 г. УО "ВГУ им. П.М. Машерова" – Витебск: Изд-во УО "ВГУ им. П.М. Машерова". 2005. – с.

Абрамчук А.В. Численность и распространение бородатой неясыти (*Strix nebulosa* F., 1772) в Беловежской пуще. // Антропогенная динамика ландшафтов, проблемы сохранения и устойчивого использования биологического разнообразия: материалы III Респ. науч.-практ. конф., Минск, 19-20 окт. 2006 г. / Бел. гос. пед. ун-т им М. Танка; редкол. М. Г. Ясовеев [и др.]; отв. ред. И.Э. Бученков, А.В. Хандогий. – Минск: БГПУ, 2006. – С. 20-22.

Абрамчук А.В., Прокопчук В.В. Численность и распространение домового сыча (*Athena noctua*) в Каменецком районе Брестской области // «Актуальные проблемы экологии – 2006» Международная научно-практическая конференция 22 – 24 ноября 2006 года: [Материалы]. Гродно, 2006.

Абрамчук А.В. Миграция водно-болотных птиц в Беловежской пуще // Беловежская пуща. Исследования. – Брест, Академия, 2006. – Вып.12. – С.164-182.

А.В. Абрамчук. Бородатая неясыть в Беловежской пуще //Совы Северной Евразии: экология, пространственное и биотопическое распределение. /Под ред. Волков С.В. (гл. ред.), Шариков А.В., Морозов В.В. — М.: 2009. С. - 128-131.

Абрамчук А.В., Черкас Н.Д. Птицы Беловежской пушчы: систематический список. Subbuteo Том 10,

Абрамчук А.В. Кадастровая оценка популяций сов Беловежской пушчы// Природные ресурсы №4, 2007. С - 48-54.

Абрамчук А.В., Черкас Н.Д. Современное состояние редких и охраняемых видов птиц в Беловежской пуще //Прыроднае асяроддзе Палесся: асаблівасці і перспектывы развіцця.Матэрыялы Міжнар. навук. канф., Брэст, 16-18 чэрв. 2004 г. У 2-х частках.- Ч.1./рэдкал: М.П.Ярчак (адк.рэд/)[і інш.]. - Брэст: Изд-во Академия, 2004. - С. 347-352.

Абрамчук А.В. Белы бусел у Белавежскай пушчы. Кулён №2 (8) 2005.

Байчоров В.М., Гигиняк Ю.Г., Гигиняк И.Ю Новые находки видов, занесенных в Красную книгу Республики Беларусь и инвазия американского полосатого рака в водных объектах Национального парка «Беловежская пуща» // Красная книга Республики Беларусь: состояние, проблемы, перспективы: материалы международной научной конференции, Витебск, 13-15 декабря 2011 г. - Витебск., 2011 г. - с. 7-9.

Ключевые ботанические территории Беларуси / Под ред. О.М. Масловского, Г.А. Пронькиной. - М.-Мн.-: Бестиор, 2005. - 80 с.

План управления Национальным парком “Беловежская пуща”. Книга 1. 2008 г.

Скарбы прыроды Беларусі. - Мн.: Беларусь, 2005. - 215 с. (Інфармацыю падрыхтавалі: Дацкевіч В.А., Папенка В.М., Чэркас М.Д.).

Эколого-биологические особенности и устойчивость популяций редких видов растений Беловежской пушчы. Денгубенко А.В., Парфенов В.И.Опубликовано на стр. 113 - 121.

Складальнікі : Абрамчук А.В.

---

* Выкарыстанне змешчанай тут неапублікаванай інфармацыі для навуковых публікацый без пісьмовай згоды яе аўтараў забаронена. У выпадку выкарыстання часткі кантэнтну або старонкі цалкам на іншых інтэрнет-рэсурсах, абавязковая

спасылка на аўтараў і сайт iba.ptushki.org